

Швидка оцінка доцільності надання грошової допомоги

Великописарівська громада, Сумська область

Серпень 2024 року
Україна

КЛЮЧОВІ ВИСНОВКИ

Усі опитані споживачі (33 з 33) **купували товари переважно у торговельних точках в своїх населених пунктах**. Однак обстріли, обмежений зв'язок та пошкоджені дороги становили значні безпекові та фізичні перешкоди.

Через **відсутність банкоматів/ банків** більшість опитаних **знімала готівкові кошти в Охтирці** (районний центр), а половина респондентів (17 з 33) покладалася на сім'ю та друзів, які знімали готівку від їхнього імені.

Опитані споживачі загалом повідомили, що **мали доступ до основних продуктів харчування та засобів гігієни** (крім дитячих товарів) у всіх досліджених населених пунктах, хоча **матеріали для ремонту житла та зимові речі** здебільшого **у магазинах були відсутні**.

Карта 1: Досліджені населені пункти у Великописарівській громаді

КОНТЕКСТ ТА ОБҐРУНТУВАННЯ

Великописарівська громада розташована у південно-східній частині Сумської області та межує з Російською Федерацією. З лютого 2022 року до квітня 2022 року її частина перебувала під контролем російського уряду, поки Україна не відновила контроль над цією територією. Через близькість до російського кордону населені пункти громади зазнають регулярних артилерійських обстрілів та дронами, що [порушує повсякденне життя](#).

Наразі загальна чисельність населення дослідженої громади [складає 5 000 осіб](#), з них 350 – внутрішньо переміщені особи (ВПО), а 550 – особи, що повернулись до місць постійного проживання. Проте підрахунок чисельності населення на рівні громади ускладнений через евакуацію цивільного населення з [прифронтової зони, яка триває з 2023 року](#), та активізацію бойових дій на кордоні з Росією у серпні 2024 року, що призвело до [погіршення гуманітарної ситуації](#). За інформацією від керівництва громади, деякі ВПО повертаються до своїх населених пунктів.¹

Дослідження проводилось у 2 населених пунктах: **Велика Писарівка** – адміністративний центр громади, та **Вільне** – менший населений пункт, сукупне населення яких складає близько 1 300 осіб (див. Карту 1).²

Це дослідження було ініційовано Цільовою робочою групою з питань доцільності готівкової та ваучерної допомоги, що входить до складу Робочої групи з надання грошової допомоги, з метою оцінки доцільності грошової допомоги в населених пунктах Великописарівської громади, які розташовані поблизу лінії фронту та регулярно обстрілюються.

МЕТОДОЛОГІЯ:

Силами організації ACTED, яка є членом ЦРГ, було опитано 4 представників підприємств роздрібної торгівлі та 33 споживачів у 2 населених пунктах Великописарівської громади. У зв'язку з безпековою ситуацією в досліджених населених пунктах, опитування проводилось в телефонному режимі. Збір даних здійснювався з 13 по 20 серпня 2024 року. **Висновки, представлені в цьому інформаційному бюлетені, слід вважати індикативними щодо загальної ситуації.**

Доступ до готівкових коштів та ринків

Усі 33 опитані споживачі повідомили, що переважно купують необхідні товари в магазинах у населених пунктах свого проживання. За словами споживачів, у Великій Писарівці працює 6 торговельних точок, а у Вільному – 3. Видається, що магазини працюють і відстань до них є прийнятною, оскільки половина респондентів (17 з 33) дістається до них на велосипеді, третина – пішки, а п'ять – на автомобілі. Для більшості опитаних (26 з 33) дорога до магазину займає менше 20 хвилин, для 6 опитаних – від 20 хвилин до 1 години, а одній жінці усі необхідні їй товари доставляв прикріплений до неї соціальний працівник.

Основною безпековою перешкодою для доступу до магазинів та ринків, за словами 32 з 33 споживачів, були **обстріли або загроза обстрілів** (див. таблицю 1). Іншими згаданими безпековими факторами були наявність мін/боєприпасів, що не розірвалися, (n=18) а також відсутність бомбосховищ (18). **Основною фізичною перешкодою** для доступу до магазинів та ринків були **пошкоджені дороги** (28), а також **обмежений зв'язок** під час поїздок у разі надзвичайної ситуації (26). Опитані представники підприємств роздрібної торгівлі боялись обстрілів, а також вказували про відсутність бомбосховищ та наявність наземних мін/боєприпасів, що не розірвалися.

«Ситуація залишається стабільно напруженою. Є проблеми з мобільним зв'язком, відсутністю інтернету, відсутністю роботи. Але якщо ми подивимося на роботу магазинів, то в нашій ситуації вони працюють нормально»,

– споживач у Великій Писарівці

У зв'язку з відсутністю банків та банкоматів у Великописарівській громаді, переважна більшість опитаних споживачів (30 з 33) вказали, що основним населеним пунктом, де є можливість знімати готівку, є Охтирка (41,5 км). Водночас ще 2 респонденти з Вільного найчастіше отримували готівку у пересувному відділенні Укрпошти. У той час як деякі респонденти їздили до інших населених пунктів, щоб зняти готівку самостійно, половина респондентів, за отриманими даними, зверталася до друзів, родичів або сусідів із проханням зняти готівку з їхніх карток в Охтирці, Кириківці, Богодухові чи Сумах (див. Карту 2).

Із 33 опитаних споживачів 15 повідомили, що переважно сплачували за покупки готівкою, 11 переважно користувалися банківськими картками, 4 – готівкою та картками однаковою мірою, а 2 переважно купували товари в кредит. Усі опитані представники підприємств роздрібної торгівлі приймали оплату готівкою, через POS-термінали та продавали товари в кредит (див. Рисунок 1).

«Якщо [POS] термінал не працює [в магазині], [продавець] віддає товар у кредит, а потім ми повертаємо гроші готівкою»,

– споживач у Великій Писарівці

Основними бар'єрами для доступу до готівкових коштів були відсутність діючих банків та банкоматів у цій місцевості (n=22), висока вартість проїзду до банків та банкоматів (n=22) в інших населених пунктах, а також небезпечність поїздок (22) (див. Рисунок 2).

Рисунок 1: Способи оплати споживачами

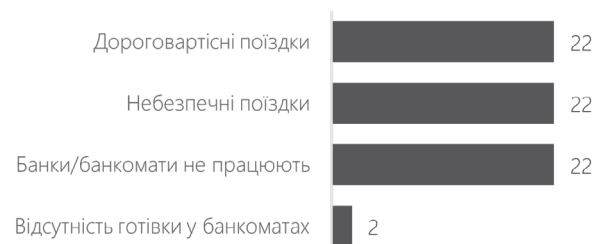
Таблиця 1: Перешкоди у доступі до магазинів, зазначені споживачами

Перешкода	Велика Писарівка (25)	Вільне (5)
Обстріли, страх обстрілів	96%	100%
Обмежений зв'язок	96%	63%
Пошкоджені дороги	88%	63%
Відсутність бомбосховищ	56%	50%
Наявність мін/боєприпасів, що не розірвалися	52%	63%
Страх пограбування	24%	25%
Транспортні обмеження	33%	50%
Присутність військових	36%	50%
Блокпости	24%	50%
Скорочений графік роботи магазинів	25%	25%
Страх викрадення	20%	25%
Страх домагання	16%	13%

Карта 2: Населені пункти, в яких опитані споживачі знімали готівку, та їхня відстань до Великої Писарівки

Рисунок 2: Перешкоди у доступі споживачів до готівки

Наявність та фінансова доступність товарів

Усі 33 споживачі повідомили, що в їхніх населених пунктах **були доступні основні продукти харчування та засоби гігієни**. Водночас, за отриманими даними, матеріали для ремонту житла та зимові речі були менш доступні. За словами споживачів, брезенту та орієнтовано-стружкових плит взагалі не було в наявності (див. Рисунок 1). Один із споживачів пояснив, що матеріали для домашнього ремонту не продаються, бо люди не ремонтують своє житло через постійні обстріли. Втім, ще одна жителька Великої Писарівки повідомила, що в населеному пункті не вистачає будівельних матеріалів, у багатьох будинках пошкоджені дахи, проте необхідні для ремонту матеріали відсутні. Також зазначалося, що у разі пошкодження будівлі, керівництво громади надає матеріали для ремонту (щоб забити вікна чи дах дошками).

Згідно з «Дослідженням гуманітарного реагування у секторі житла» Ініціативи REACH, найзатребуванішими матеріалами для ремонту житла у Великописарівській громаді були брезент, деревина, покрівельні матеріали, двері та вікна. Деякі матеріали для ремонту були у продажу, проте існували проблеми завищених цін та обмеженого асортименту, оскільки через безпекові ризики поставки у регіон скоротилися і майже усі магазини припинили роботу.³

Ця інформація загалом збігається з повідомленнями представників підприємств роздрібної торгівлі, які займаються продажем продуктів харчування та засобів гігієни і які також підтвердили відсутність матеріалів для ремонту у своїх магазинах. Усі 4 представники підприємств роздрібної торгівлі повідомили, що постачальники відмовляються доставляти товари в громаду через небезпеку, тому ритейлери привозять товари самостійно. Відсутність товарів для дітей можна пояснити [наказом про обов'язкову евакуацію](#) дітей та їхніх законних представників з небезпечних населених пунктів Сумської області до більш безпечних регіонів, виданим у квітні 2024 року.

За даними дослідження «Моніторинг гуманітарної ситуації» Ініціативи REACH, 10-24% жителів Великої Писарівки не можуть отримати доступ до достатньої кількості продуктів харчування через відсутність працюючих магазинів та обмеження на пересування, що свідчить про нагальну потребу в наданні продуктів харчування в натуральній формі. За отриманими даними, більшість жителів також не можуть отримати доступ до НПТ через відсутність працюючих магазинів, що свідчить про актуальність надання допомоги в натуральній формі – особливо з огляду на те, що більшість жителів, за повідомленнями, не мають доступу до фінансових послуг.

Три із 4 представників підприємств роздрібної торгівлі повідомили про можливість зберігання у своїх магазинах щонайменше 7-денного запасу продуктів харчування та засобів гігієни. Четвертий представник не міг забезпечувати запас товарів, оскільки його довоєнні постачальники припинили доставку товарів у цей район, а також через перебої з електропостачанням порушувався температурний режим зберігання продуктів та бракувало коштів для придбання усіх необхідних товарів. Він також зазначив низький попит на засоби гігієни, адже мешканці отримували їх як гуманітарну допомогу.

Усі опитані представники роздрібної торгівлі потерпають від частих відключень електроенергії, що має значний негативний вплив на їхню роботу, хоча всі вони повідомили, що мають генератори.

Більшість споживачів (26 з 33) вказали на **зростання цін протягом 2-4 тижнів до збору даних**. За повідомленнями, через високі ціни на товари 28 з 33 респондентів не могли придбати всі необхідні їм товари. Крім того, 11 споживачів вказали на нестачу коштів на пальне, а двоє – на відсутність АЗС, де можна його придбати.

За отриманою інформацією, 31 з 33 споживачів щонайменше один раз отримували продуктові набори, 19 споживачів щонайменше один раз отримували гігієнічні набори, і жоден не отримував грошову допомогу від гуманітарної чи благодійної організації протягом останніх 3 місяців. На думку однієї споживачки у Великій Писарівці, зареєструватися на отримання гуманітарної допомоги складно, оскільки організації вимагали довідки (з пенсійного фонду, податкової інспекції тощо), які вона не могла отримати у своєму населеному пункті.

Більше половини опитаних споживачів (18 з 33) надали перевагу отриманню грошової гуманітарної допомоги, оскільки це дає можливість самостійно обирати необхідну їм продукцію. Однак лише половина з них (n=9) хотіла б отримувати виключно грошову допомогу замість допомоги в натуральній формі, а друга половина (9) респондентів хотіла б продовжувати отримувати допомогу в натуральній формі, але мати додаткову допомогу в грошовій формі.

Рисунок 4: Способи отримання гуманітарної допомоги, яким надають перевагу споживачі

Рисунок 3: Перелік доступних товарів, за повідомленнями споживачів

■ Available ■ Unavailable

Дві третини споживачів (22 з 33) витратили 6 грошову допомогу на дрова. Проте лише 8 споживачів зазначили, що в їхніх населених пунктах тверде паливо є в наявності, а за словами 1 споживача, одна вантажівка дров коштує 18 000 грн, включно із доставкою, яка, втім, не завжди можлива через постійні обстріли та наявність мін і боєприпасів, що не розірвались. Це викликає особливе занепокоєння, адже згідно з [Оцінкою ризику зон екстремально низьких температур Ініціативи REACH у 2024-2025 роках](#), Великописарівська громада має високий рівень ризиків, пов'язаних із зимовим періодом, через поєднання суворих зимових умов, високого рівня вразливості (значна присутність ВПО та людей похилого віку) та значних пошкоджень внаслідок війни, у тому числі пошкоджень енергетичної інфраструктури. Хоча споживачі найчастіше вказували, що купуватимуть за готівку дрова, деякі респонденти також повідомили, що використовуватимуть грошову допомогу для купівлі матеріалів для ремонту житла (n=6), оплати комунальних послуг (5), купівлі ліків (4), а також одягу (4) та інших товарів для підготовки до зимового періоду (4).

Висновки

У процесі дослідження було виявлено, що деякі торговельні точки у Великій Писарівці та Вільному працюють, і у продажу є основні продукти харчування та засоби гігієни, проте матеріали для ремонту житла та зимові речі здебільшого недоступні. Споживачі, як правило, мають змогу розраховуватися як готівкою, так і картою, однак, щоб отримати готівку, частина респондентів змушена була просити друзів, родичів або сусідів зняти готівку з їхніх карток у населених пунктах за межами громади, таких як Охтирка.

Більша частина респондентів віддала перевагу тій чи іншій формі грошової допомоги, оскільки це дало їм можливість вільно обирати необхідні товари. Дві третини респондентів витратили 6 грошову допомогу на придбання дров, хоча на місцевих ринках дров здебільшого немає. Крім того, опитування виявило, що жоден з респондентів не отримував грошову допомогу від гуманітарної чи благодійної організації протягом останніх 3 місяців.

Враховуючи близькість Великописарівської громади до кордону з Росією, обстріли, що тривають з літа 2023 року, та активізацію бойових дій у східній частині Сумської області у серпні 2024 року, потенційні обстріли мають найбільший вплив на доступ до магазинів та ринків. Не менш важливими є фізичні перешкоди, такі як обмежений зв'язок та пошкоджені дороги до магазинів та ринків.

Рисунок 5: Товари, які споживачі планують придбати за грошову допомогу

Огляд методології

Це дослідження було ініційовано Цільовою робочою групою (ЦРГ) з питань доцільності готівкової та ваучерної допомоги, яка входить до складу Робочої групи з надання грошової допомоги, з метою оцінки функціональності та доступності магазинів та ринків у важкодоступних районах, зокрема тих, що знаходяться в межах 30 км від лінії фронту, а також районів, доступ до яких було відновлено, та районів, де склалась надзвичайна ситуація та може бути ускладнене надання регулярної гуманітарної допомоги. Дані були зібрані силами організації ACTED, яка є членом ЦРГ. Структуровані інтерв'ю з ключовими інформантами проводилися по телефону у період з 13 по 20 серпня 2024 року. Розподіл респондентів виглядав наступним чином: 3 представники підприємств роздрібної торгівлі та 25 споживачів у Великій Писарівці, 1 представник підприємств роздрібної торгівлі та 8 споживачів у Вільному.

Із 33 споживачів 23 були жіночої, 10 – чоловічої статі. 1 KI був віком від 18 до 30 років, 26 – від 31 до 59 років, а 6 — від 60 років і старше.

Результати, представлені в цьому інформаційному бюлетені, відображають наскільки доступними для жителів досліджених населених пунктів є готівкові кошти та магазини, тому їх слід вважати індикативними щодо загальної ситуації в громаді.

КІНЦЕВІ ПРИМІТКИ

¹ Інтерв'ю з головою Великописарівської громади каналу [Espresso.TV](#).

² За даними дослідження МОМ «Моніторинг переміщення населення на прифронтових територіях України» (1-13 серпня).

³ «Дослідження гуманітарного реагування у секторі житла» Ініціативи REACH надається за запитом.